

„Polaka obywatela”, natomiast analiza czeskich podręczników wzbogacona jest o treści dotyczące „języka i literatury”, a także obrazu Polaków w czeskich podręcznikach.

W kolejnym podrozdziale dotyczącym obrazu społecznego funkcjonowania mężczyzn i kobiet Autorka zwróciła uwagę na proporcje, w jakich umieszczane są teksty autorów, uwzględniając ich płeć, jak przedstawiona jest kwestia „miłości” czy obrazu „mężczyzn i kobiet w rolach stereotypowych i niestereotypowych”. Analiza polskich podręczników szkolnych jest poszerzona o aspekt języka androcentrycznego, podejścia ahistorycznego oraz przekazów jawnych umieszczanych w tekstach literackich. Podręczniki czeskie natomiast Autorka przeanalizowała również pod kątem cech kobiecości i męskości, jakie są przekazywane uczniom.

W podrozdziałach dotyczących obrazu relacji dzieci–dorośli zarówno polskie, jak i czeskie podręczniki zostały omówione pod kątem doboru tematów, konstrukcji obrazów dzieciństwa i dorastania, obrazu szkoły i języka podręczników oraz ideologii edukacyjnych autorek i autora podręczników.

Analiza poszczególnych kwestii, które interesowały Evę Zamojską, jest opatrzona komentarzami autorskimi, które cechują się obszerną wiedzą ogólną zarówno dotyczącą pojęciowych i definicyjnych obszarów związanych z problematyką, jak i wiedzą z zakresu historii obu krajów. Często można spotkać subiektywne interpretacje Autorki, które prezentują równościowy i feministyczny obraz jej poglądów. Swoistą syntezę pracy stanowi rozdział 7, w którym Autorka stwierdza, że „[...]w podręcznikowej rzeczywistości w obu krajach kultura ma w przeważającej mierze męskie oblicze. W obu krajach w podręcznikach znajdziemy wiele przejawów androcentryzmu, polaryzacji rodzajów i esencjalistycznego podejścia do kobiecości i męskości. Zamieszczono także literackie obrazy przemocy wobec kobiet, usprawiedliwane miłością i pozostawione ze strony autorów podręczników bez komentarzy, co uważam za fakt skandaliczny” (s. 303). Pomimo niekiedy dość kontrowersyjnych stwierdzeń Autorki warto sięgnąć po tę książkę, gdyż skłania ona do głębszej refleksji nad wybranymi aspektami życia społecznego.

Ewa Karmolińska-Jagodzik

Daria Hejwosz, *Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, 332 s.

Współcześnie, zarówno w debacie publicznej, jak i w dyskusjach akademickich, wiele mówi się o edukacji uniwersyteckiej, jej jakości, roli i możliwych drogach ewolucji. Obserwowana inflacja uniwersyteckich kredencjałów oraz powszechna dostępność kształcenia akademickiego skłania ponadto do refleksji nad „kondycją współczesnego uniwersytetu” (s. 119), nad jego możliwym kryzysem oraz funkcją w kreowaniu elit społecznych.

Zarysowany powyżej dyskurs znakomicie opisuje Daria Hejwosz, doktor nauk humanistycznych, badaczka szkolnictwa wyższego w różnych regionach świata, w książce wyróżnionej na IV Targach Książki Akademickiej i Naukowej *Academia* w Warszawie, zatytułowanej: *Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych*, która została oddana do rąk czytelników w 2010 roku. Książka ta, poprzez swój interdyscyplinarny charakter oraz bogactwo teoretyczne i niezwykłą głębię analityczną, jest lekturą niecodzienną i fascynującą, a także – przywołując słowa profesora Zbyszka Melosika, pochodzące z przedmowy książki – „zapraszającą do dyskusji” o sytuacji szkolnictwa wyższego, także polskiego (s. 11).

Celem książki – co podkreśla Autorka we wstępie – było „przedstawienie roli edukacji uniwersyteckiej w kreowaniu elit społecznych” (s. 13). Warto podkreślić, iż materiały i źródła niezbędne do realizacji tego zamierzenia Daria Hejwosz gromadziła między innymi podczas pobytów naukowych na University of London, Humboldt-Universität zu Berlin oraz Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg. Rozważania prowadzone są więc na pograniczu socjologii edukacji i pedagogiki porównawczej.

Pierwsza część książki, zatytułowana: *Uniwersytet i elity. Teoretyczne podstawy analiz*, składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym Autorka przeprowadza socjologiczną interpretację edukacji, opisując między innymi wyróżnione przez Talcotta Parsonsa funkcje edukacji, jej ideologię (w ujęciu Earla Hoppera), a także koncepcję Roberta Mertona dotyczącą społeczno-kulturowych uwarunkowań sukcesu, teorię ludzkiego kapitału, czy – upowszechnioną przez Michela Younga – merytokratyczną i – stworzoną przez Ivana Berga – kredencjonalną wizję rzeczywistości. Rozdział kończy niezwykle wnikliwy, a jednocześnie syntetyczny i przejrzysty opis teorii reprodukcji kulturowej Pierre’a Bourdieu’a i Jeana-Claude’a Passerona oraz teorii reprodukcji ekonomicznej Samuela Bowlesa i Herberta Gintisa.

W drugim paragrafie Daria Hejwosz skupia się na rozważaniach dotyczących elity i elitarności. Przedstawia w nim pięć teorii elit:

- „krążenie elit” Vilfreda Pareta,
- „klasa rządząca” Gaetana Moski,
- opis struktury życia kulturalnego w społeczeństwie liberalnym Karla Mannheima,
- „elity strategiczne” Suzanne Keller,
- „elita władzy” Charlesa Wrighta Millsa.

Część pierwszą kończy rozdział dotyczący ideału człowieka wykształconego, w którym Autorka podkreśla – odwołując się do twierdzeń między innymi Zbyszka Melosika, Ortegi y Gassetta i Deborah Meier – że określenie tego ideału jest obecnie niezwykle trudne, a opracowywane przez współczesne społeczeństwa definicje osoby wykształconej często dla młodych ludzi zupełnie nie mają sensu, są oderwane od ich codziennego życia. Niezwykle istotne wydaje się także dostrzeżenie i szczegółowe przeanalizowanie przez Darię Hejwosz związków rynku z wizerunkiem wykształconego człowieka.

Druga część rozprawy, zatytułowana *Uniwersytet we współczesnym społeczeństwie*, również zawiera trzy rozdziały. W pierwszym z nich Autorka opisuje trzy modele uniwersytetu, które „wyłoniły się w czasie debat nad jego kondycją w okresie oświecenia: napoleoński (francuski), humboldtowski (niemiecki) i newmanowski (angielski)” (s. 76). W kolejnym rozdziale Daria Hejwosz omawia trzy społeczne funkcje uniwersytetu: socjalizacyjną, selekcyjną oraz badawczą, i w ich kontekście porusza ważne kwestie dotyczące równości szans w edukacji oraz relacji wiedzy i władzy we współczesnym, postmodernistycznym społeczeństwie. W ostatnim paragrafie tej części, poruszającym zagadnienia dylematów rozwoju współczesnej edukacji uniwersyteckiej, Daria Hejwosz zakreśla zakres wyzwań stojących przed uniwersytetem w XXI wieku oraz analizuje związki edukacji wyższej z biznesem – zadaje pytania: „Czy uniwersytet jest fabryką wiedzy? A może stał się fabryką ‘użytecznej wiedzy’, czyli takiej, na którą istnieje popyt? A może uniwersytet stał się wyłącznie fabryką dyplomów akademickich (na które też istnieje określony popyt)? [...] Czy student jest konsumentem, nabywającym produkt (wiedzę i dyplom) i usługę (proces kształcenia)? Czy w tym kontekście naukowiec, wykładowca został zredukowany do roli usługodawcy?” (s. 128). Daria Hejwosz w omawianym rozdziale rekonstruuje także debatę dotyczącą kondycji współczesnego uniwersytetu. Ten fragment pracy wydaje się szczególnie interesujący, Autorka przedstawia bowiem niezwykle ciekawe i często mało znane polskiemu czytelnikowi koncepcje i interpretacje tego problemu. Wymienić można w tym miejscu twier-

zenia Gerarda Delenty dotyczące kryzysu współczesnego uniwersytetu, Clarka Kerra mówiące o miltiuniwersytecie oraz Ronalda Barnetta odnoszące się do zmian w funkcjonowaniu uniwersytetu pod wpływem zjawiska superzłożoności.

Ostatnia część książki (*Edukacja uniwersytecka i kształcenie elit – studia przypadków*) to jakościowe analizy sześciu uniwersytetów: Uniwersytetu Harvarda, Uniwersytetu w Oksfordzie, Uniwersytetu w Tokio – „Today”, Uniwersytetu im. Ruprechta Karola w Heidelbergu, Uniwersytetu w Kapsztadzie oraz Uniwersytetu w Buenos Aires. Daria Hejwosz w studium przypadku każdego z uniwersytetów zastosowała osiem kategorii analitycznych:

- 1) rola i pozycja badanego uniwersytetu w społeczeństwie (w kontekście historycznym i współczesnym),
- 2) rola i miejsce elit w społeczeństwie, w którym znajduje się analizowany uniwersytet,
- 3) tradycja i historia oraz struktura organizacyjna wybranego uniwersytetu,
- 4) selekcyjna funkcja badanego uniwersytetu,
- 5) proces kształcenia na analizowanym uniwersytecie,
- 6) wyzwania wobec wybranego uniwersytetu i jego kondycja,
- 7) (re)produkcja elity społecznej przez analizowany uniwersytet,
- 8) podobieństwa i różnice pomiędzy danym uniwersytetem a zaproponowanymi w pracy koncepcjami i teoriami (s. 144–155).

Książkę kończy bardzo interesujące i systematyzujące omawiane w rozprawie kwestie zakończenie. Warto także dodać, iż praca ma wyjątkowo bogatą i przydatną bibliografię oraz obszerną netografię.

Nie ulega wątpliwości, że książka Darii Hejwosz pt. *Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych* jest pozycją interdyscyplinarną i niezwykle cenną dla socjologów, pedagogów, wykładowców, a także studentów różnych kierunków. Jest również książką zmuszającą do przemyśleń nie tylko dotyczących kondycji naszych uniwersytetów, ale także sytuacji całego polskiego systemu szkolnictwa wyższego.

Autorka pracy zauważa, że „mamy silne podwaliny do budowania prestiżowych uniwersytetów, które w przyszłości będą kształcić elitę społeczną. Mamy wolność, istnieje jednak potrzeba stwarzania większej różnorodności, w której każdy będzie miał możliwość studiowania w instytucji w pełni wykorzystującej jego potencjał”. „Jest to wizja idealnego uniwersytetu, ale ideały są jak gwiazdy – wyznaczają drogę” (s. 318). Wydaje się, iż lektura recenzowanej książki to solidna podbudowa dla tej drogi.

Michał Klichowski

Sylwia Jaskulska, *Ocena zachowania w doświadczeniach gimnazjalistów*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, 192 s.

Sylwia Jaskulska podejmuje w swojej książce ważny i oryginalny temat, rzadko poruszany w studiach oraz analizach naukowych. Koncentrując się na zidentyfikowaniu sposobu doświadczania przez uczniów wybranego wycinka rzeczywistości szkolnej, jakim jest proces oceniania zachowania w szkole, poszerzyła i pogłębiła pole badawcze pedagogiki oraz dołączyła do nielicznej grupy badaczy (A. Lewina, H. Muszyńskiego, H. Sowińskiej, B. Śliwerskiego), przekonanych